

VEJEN TIL TOROPETS – EN BY I RUSLAND

I maj 1991 havde Lisbeth og jeg lejlighed til at benytte Skt. Petersborg som udgangspunkt for en rejse ud i det russiske kærneland - ud i det, russerne lidt foragteligt kalder *glubinka*. Ordet er dannet af ”glubina”, der egentlig betyder ”dybde”, men som i den afledte form af storbyboere bruges om steder, der for dem er ensbetydende med den skinbarlige udørk. Når folk ude på landet skulle finde på at bruge ordet, fik de et undskyldende udtryk i ansigtet. Vore venner i Skt. Petersborg fik et nærmest medlidende udtryk i øjnene, når vi fortalte dem om vore planer. De ville da ønske os god tur, men det var med en mine, der let kunne forstås, som om de ikke var sikre på at se os igen.

Men lad mig starte med begyndelsen. Min gode kollega på Aarhus Universitet, Else Roesdahl fra Moesgaard, ringede for at spørge, om jeg ikke havde lyst til at møde en arkæolog fra Skt. Petersborgs Universitet – underforstået, om jeg ikke kunne aflaste hende ved at underholde ham en dag. Jeg sagde naturligvis ja, og Dmitrij Fonjakov, kaldet Dima, holdt en forelæsning for vore studerende om sine arkæologiske udgravninger. I den påfølgende kollegiale snak nævnte han, at han gravede i en lille by ved navn Toropets, og at bystyret der gerne ville have kontakt med Danmark. Kort tid efter kom der en officiel indbydelse fra borgmesteren til at bo i Toropets en halv snes dage, studere byen og forberede eventuelle fremtidige udvekslinger.

Vi ankom til Skt. Petersborg og blev modtaget af Dima, der havde besluttet, at vi skulle køre i bil de godt 700 km ud i no-where-land. Men før afgang ville hans forældre da gerne hilse på os. Faderen er forfatter og redaktør af et kultur- og samfundstidsskrift, moderen amatør-kunstmaler med forkærlighed for blomsteropstillinger – med andre ord var der tale om et typisk russisk intelligentsija-hjem. Menneskene samfundsengagerede, men ikke direkte impliceret i det politiske liv, stuerne overbroderet med bøger overalt - på hylder og i stabler og med moderens billeder på væggene. Dejligt måltid, krydret med engageret snak om alt muligt. Da vi havde fået overtøjet på, skulle vi alle sætte os ned på en stol i entreen og være stille et øjeblik i fælles eftertanke. En god skik, før man drager ud på en længere rejse. Måske også nyttig, hvem kan vide det?

Det er let nok at finde vejen til Toropets – ligeud hele vejen, næsten da. Fra Skt. Petersborg stikker man blot næsen mod syd, vælger Kiev-Odessa vejen og kører ligeud ca. 500 km, drejer så til venstre ved første asfalterede vej, Moskva-Riga vejen og kører nok en 200 km og igen til venstre ad første asfalterede vej. Så kommer man lige fluks ind i hjertet af én af Ruslands tusindvis af småbyer – Toropets, der dog har den historiske kvalifikation, at den i middelalderen har huset nordiske vikinger. Det var den gang, det meste af Nordeuropa indgik som integrerede dele af datidens Fællesmarked. Navne som Hedeby, Visby, Birka, Novgorod og Kiev angiver pejlemærker på denne handelsvej, der via russiske floder stod for store dele af vareudvekslingen mellem Nordeuropa og Konstantinopel. Også Toropets var et led i dette system. Byen er nævnt første gang under årstallet 1074 i de skrevne kilder. Her fortæller den ældste russiske krønike følgende: ”Se, så var der en anden munk ved navn Isakij. Da han endnu var i verden og levede et verdsligt liv, var han rig, for han havde været købmand; han stammede fra Toropets. Han fik lyst til at blive munk, uddelte sin formue til de trængende og til klostrene og gik til den store Antonij i hulen (Huleklostret i Kiev, TP) og bad om, at denne ville gøre ham til munk. Og Antonij tog imod ham og gav ham munkeklæder på”.

Men lad mig vende tilbage til landevejen. Altså godt 700 kilometers kørsel – og så kun dreje tre gange. Der var ikke tale om veje med dimensioner som vesttyske autostradaer, men en to-sporet vej, der kun på visse strækninger var forsynet med en hvid stiplede stribe i midten. Det kunne også være lige meget. For det første var striben skæve som trukket i en overdådig vodka-brandert, og for det andet kørte man lige så gerne i venstre som i højre side pga. de talrige huller i vejbanen. Vores køretøj var en russisk-produceret 4-wheeler. Chaufføren Dima, der ved siden af at være arkæolog også er lidt af en businessman, havde købt den i Stockholm for 500 svenske kroner. Ak ja, sådan kan skrotbunker i ét land blive til nyttigt materiel i andre lande.

Affjedringen var hård som i automobilets barndom, og det – kombineret med de hullede veje – gjorde en moderne turistbus på danske landeveje til et rent fata morgana. Til gengæld kunne Niva'en komme frem, hvor andre biler måtte give op. Men reservedele og service var et problem. Forstået på den måde, at bilejeren blev nødt til at være mekanik-snild og selv kunne fixe sin bil. Måske havde man en bekendt, der lavede lidt småfusk ved siden af, og som kunne svinge skruenøgler og topsæt. Måske kunne en anden bekendt skaffe lidt reservedele – sådan lidt udenoms. Det var jo ikke alle fabriksporte, der var lige effektivt bevogtede, og måske var portvagten interesseret i lidt byttesalg.

Aldrig har begrebet ligeud været så håndgribeligt som på denne tur. Der var ikke alternative muligheder. I hvert fald, såfremt man ønskede at køre på asfalteret vej. Kulissen var endeløse skovstrækninger, kun hist og her afbrudt af små landsbyer, der stædigt og tappert klyngede sig til landevejen - deres eneste forsyningsåre og kontakt til omverdenen. En følelse af forladthed blandede sig med følelsen af storhed og uendelighed og så det helt konkrete praktiske spørgsmål: hvordan skulle perestrojka'en nå helt herud? Herud, hvor landskabet er typisk russisk, og hvor en særlig blanding af løvtræer og nåltræer danner det mentale billede, som ledsager landets vemodige, romantiske og sørgelige sange. Længslernes bagland. Det uendelige, hellige og evige Rusland, som historieskrivningen har skabt.

Herude, hvor babusjkaen med historien indgraveret i sit furede ansigt ledsager sin eneste ko, så den kan græsse i vejkanterne. Hvis hun da ikke sidder på bænken ved husgavlen og kigger ud i det store intet, der omgiver landsbyen. Hendes uniform er det blomstrede tørklæde, kittelen og gummistøvlerne. Og hendes hus er -som tusinder af andre landsbyhuse i Rusland - et malet træhus med fine udskæringer og bitte små vinduer, placeret på et jordlod, hvor blomster og grønsager dyrkes med flid.

Vor landsby udstrålede en særegen ro, især på det tidspunkt, hvor solen stod lavt på himlen, som en ildskive over Luga-floden, som blot er én af de mange floder, der fra vandskellet i Valdaj-højene nogle kilometer østpå lunter mod hovedfloden og videre mod Østersøen. Her oplevede vi kontakten tændt til evigheden. Vi blev ét med naturen. Ja, vi blev næsten øre i hovedet af denne storslåethed med den blodrøde sol, det rolige vand og det gule tæppe bredt ud – ikke med kulturplanten raps, men med vilde mælkebøtter - og så træerne i horisonten, så langt øjet rakte.

Vi kørte gennem natur og atter natur. Sjældent blev rytmen, skoven eller landsbyen afbrudt, men et par steder så vi en benzintank. Ikke fordi, den var garanti for, at der var benzin at få. Men det gjorde nu heller ikke noget – vi havde 80 liter i reservedunke, der til dels også gjorde det ud for siddepladser bagi. Man tager ikke på langfart i Rusland uden fyldte reserver. Skiltningen langs vejen var til at finde ud af og forvirrede ikke. For hver 50 km forkyndte et spartansk udseende skilt, at der nu var 50 km mindre til Odessa. Men vi skulle ikke til Odessa. Vi skulle til Toropets, 630 km

syd for Skt. Petersborg og 400 km vest for Moskva . Pludselig meddelte et lille skilt i vejsiden, at privatkapitalismens spæde spirer var kommet helt herud. CAFÉ stod der med underteksten ”åben til kl. 24”. En reklame midt i det russiske skovland.

Over indgangsdøren stod der sågar BAR i bedste amerikansk saloon-stil. Løssluppenheden stoppede dog ved den paradeudstilling af tomme, også udenlandske øldåser og spiritusflasker på barens hylder. Caféen bød på te fra den elektriske samovar og så dagens ret – suppe og en slags kød-i-sovs. Ganske velsmagende i øvrigt. Men lidt mørkt var der i saloonen, med to borde og 10 siddepladser samt fire-fem ståpladser ved paradebaren. Det mest slående var imidlertid den venlige betjening, som stedets indehavere – to yngre mænd – udviste. De havde under de nye perestrojka-vilkår besluttet at prøve lykken med spartanske spisesteder på de uendelige landevejsstrækninger. Byggematerialerne og indretningen bar præg af de forhåndenværende søms princip, men optimismen havde de.

Efter en lang dags kørsel ankom vi til Toropets. Vi ankom –lidt trætte og nussede – tidligt på aftenen. Modtagelsen foregik i viceborgmesterens privathjem, hvor en række af byens spidser var samlet. Besøg fra udlandet var bestemt ikke hverdagskost. De havde måttet vente os en rum tid. Ankomsttidspunktet var af oplagte grunde lidt svært at beregne, og besked via mobiltelefon var noget, der endnu hørte en uvis fremtid til. Vi blev bænket omkring det for længst dækkede bord, dernæst var der velkomsttaler, overstrømmende venlighed og glæde samt udveksling af gaver. Vedrørende gaver, et godt råd til andre ruslandsfarere: Lad være med at tænke i danske baner. Traditionelle værtindegaver som stearinlys og servietter, der for os er udtryk for dansk hygge, er ikke lige sagen.

Begge ting kan opfattes, som om familien står i en mangelsituation – noget man ikke ønsker at blive mindet om - og da slet ikke fra vildtfremmede gæster. Stearinlys har oven i købet en dobbelt signalværdi: De hører i en russisk sammenhæng primært til i kirken, hvor de har en ganske bestemt funktion. Da vi senere ved bordet antydede, at vi da godt kunne tænke os at bruge besøget som research med henblik på artikler om Toropets til danske medier, blev der stille omkring bordet. Mistænksomheden poppede øjeblikkelig op. Hvad kunne sådanne vesterlændinge ikke finde på at skrive om deres by. Som vore værter selvfølgelig godt vidste ikke materielt stod mål med Vesten. Der skulle en række tillidskabende foranstaltninger til, før vore værter atter følte sig så trygge, at den gode velkomststemning kunne vende tilbage. Vor beherskelse af det russiske sprog var i denne forbindelse med sikkerhed ikke uden betydning.